

15. Соколенко С. Эффективный путь формирования ИС в Украине на основе кластеров / С. Соколенко // [Електронний документ]. – Режим доступу : <http://ucluster.org/our/members/sokolenko/blogs/>.

16. Шапошникова С. В. Мониторинг инновационной системы Воронежской области / С. В. Шапошникова, Ю. П. Анисомов // ИнВестРегион. – 2008. – № 3. – С. 17–23.

17. Шарко М. Модель формирования национальной инновационной системы Украины / М. Шарко // Экономика Украины. – 2005. – № 8. – С. 25–30.

УДК 330.34

Т. С. ЧУНІХІНА

Донбаська державна машинобудівна академія

ФОРМУВАННЯ І ФУНКЦІОНУВАННЯ КОРПОРАТИВНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

В статті розроблено сучасну концепцію функціонування корпорації в контексті світового досвіду. Обґрунтовано місце корпорації в суспільному відтворенні, механізм формування її функціонування корпоративного сектору економіки в Україні. Удосконалено теоретичні підходи до класифікації організаційних форм корпорацій.

This item is a new concept of the function of corporation in context of world experience. Describes the mechanism of forming and function of corporative sector in Ukraine economic. Systematize stages of historical evolution of corporation. Improvement the theoretical approaches to classification of organization form of corporations.

Ключові слова: корпорація, корпоративний процес, корпоративний капітал, суспільне відтворення, інноваційний розвиток.

Вступ. Незважаючи на більш, ніж столітній світовий досвід функціонування корпорацій у механізмах їхнього формування й функціонування залишилося багато невирішених проблем. Йдеться про особливості генезису корпорацій як суб'єкта економічної діяльності; про статус корпорації як економічної категорії; про макроекономічне середовище, у якому функціонують корпорації; про організаційні форми корпорації; про стратегію їх розвитку; про мотиваційні механізми їх функціонування; про роль держави в розвитку корпорації.

Розробку питань теорії й практики формування й функціонування корпорацій здійснювали М. Альберт, А. Берлі, В. Врум, Дж. Гелбрейт, Дж.М. Кейнс, Б. Кларк, А. Маслоу, Д. Макгрегор, М. Мескон, Г. Мінз, Д. Нортон, Х. Окумура, Л. Портер, П. Самуельсон, Ф. Хедоурі, Й. Шумпетер та інші відомі закордонні вчені. В Україні й країнах СНД дослідження корпорації відбито у працях А. Амоші, С. Басалая, А. Гальчинського, В. Гейця, А. Гриценка, В. Дементьева, Л. Дмитриченко, Л. Кривенко, М. Кіма, В. Лівшиця, С. Мочерного, Ю. Пахомова, В. Тарасевича, М. Хохлова, В. Черняка, М. Чечетова, А. Чухна, В. Шупира та інших учених.

Аналіз напрямків дослідження корпорації, розглянутих у наукових роботах згаданих авторів, показує відсутність дійових механізмів ефективного управління формуванням і функціонуванням корпоративного сектору економіки (особливо щодо кризової економічної ситуації в Україні), що й зумовило актуальність, відповідний науковий інтерес і вибір теми дослідження.

Мета і завдання дослідження. Метою статті є розробка концепції формування й функціонування корпорації як найбільш важливої форми організації діяльності суб'єктів господарювання в умовах сучасної економіки. Об'єктом дослідження є процес становлення й функціонування корпорацій, а також механізм активізації їх діяльності в сучасній Україні. Предметом дослідження є економічні відносини, що виникають у зв'язку з формуванням і функціонуванням корпорації як організаційної форми підприємства.

Основний розділ. Формування корпорації обумовлено об'єктивними процесами розвитку продуктивних сил, поділу й кооперації праці. У світовій літературі так і не було сформовано єдиного погляду на проблеми генезису корпорації, що негативно впливає на визначення сутності корпорації, її соціально-економічного змісту, тобто на визначення корпорації як економічної категорії. дослідження сутності корпорації, її функцій і форм реалізації має не тільки теоретичне, але й практичне значення, оскільки активізація корпоративних форм управління може істотно підвищити стабільність і керованість економікою, забезпечити протистояння негативним тенденціям в економіці і як наслідок – скласти матеріальну базу соціалізації економічних відносин [3, 6].

Логіка аналізу сутності корпорації заснована на методологічних положеннях, відбитих на рис. 1, що дає підставу для висновку щодо корпорації як економічної категорії.

Корпорація як інституціональна одиниця може набувати різні організаційно-правові форми в межах єдиних цілей членів організації. Якими б не були ці форми, ознакою, що визначає корпорацію, є механізм формування корпоративного капіталу. На наш погляд, набір організаційних форм економічних суб'єктів, відображений в ЕГРПОУ, є надто еkleктичний. Він побудований на підставі різних за змістом критеріїв, а саме: форм власності, форм організації, структурних елементів підприємства, форм відповідальності, що не є коректним у методологічному сенсі. Уявляється, що ознаками корпоративності характеризуються такі організаційні форми суб'єктів: акціонерне товариство, товариство з обмеженою відповідальністю, товариство з

додатковою відповідальністю, повне і командитне товариство, власно корпорація, консорціум, концерн. Щодо товариств, то за визначенням організаційно-правових форм корпорації, до них належать: акціонерне товариство (відкрите й закрите), товариство з обмеженою відповідальністю, товариство з додатковою відповідальністю, повне товариство, командитне товариство [6, 7].

Корпорація – це економічна категорія, що відбиває систему. Суспільно-економічних виробничих відносин: – поміж суб'єктами внутрішнього інституціонального середовища (членами корпорації) щодо часткової участі у виробництві і розподілі виробленого продукту; – поміж усіма суб'єктами зовнішнього інституціонального середовища щодо використання економічних ресурсів виробництва і привласнення виробленого продукту; – поміж корпорацією і державою щодо розподілу виробленого корпорацією доходу і формування бюджету держави.	
Критерій визначення	Ознака
Корпорація – це певна форма організації економічних суб'єктів	– наявність процедур взаємодії з зовнішнім середовищем; – внутрішня упорядкованість; – об'єднання людей, які сумісно реалізують програмні цілі на підставі певних правил і процедур
Корпорація – це компанія	Ототожнення корпорації як організації і як компанії не є коректним. Поняття “організація” відображає, насамперед, певну структурну форму, а поняття “компанія” – не тільки структурну форму, але й цільову функцію корпорації
Корпорація – це принципово нова система управління	Новизна визначається як цільовою функцією корпорації, так і складністю її організаційної форми
Корпорація – це певний соціальний об'єкт	В корпорації переважаються інтереси найманих робітників, корпоративних суб'єктів і держави
Корпорація – це інститут, що забезпечує динамічний розвиток певної форми організації економічного суб'єкта	Базується на принципах безперервного відтворення, завжди має цільовий стратегічний орієнтир, конкретні механізми розвитку, стратегію пошуку й ефективного використання ресурсів, тощо
Цільова функція розвитку корпорації	Досягнення суспільством нового рівня економічного добробуту на інноваційній основі
Корпорація – це юридична особа	Що впливає з усіх первісних визначень корпорації й самого механізму її формування; діє згідно законодавству

Рис. 1. Сутнісні характеристики корпорації як економічної категорії

Виділення приватного, колективного, змішаного (спільного) підприємства – це підстава для угруповання корпорації за критерієм власності. Щодо дочірнього підприємства, то воно цілком може бути акціонером – власником акцій материнської компанії. Асоціація – це об'єднання, а об'єднання – це сутнісна характеристика корпорації. Корпорація – це об'єднання. Такими є також холдинги, консорціуми, концерни й промислово-фінансові групи.

Статистичний аналіз корпоративних процесів свідчить про загальну позитивну динаміку розвитку корпоративної форми організації підприємств в Україні. Так, за період 2005 – початок 2010 р. кількість суб'єктів корпоративної форми організації зросла майже в два рази. Але при цьому їхня частка в ЕГРПОУ збільшилася менше ніж на 1 %.

Більш стійку позицію в організаційно-правовій структурі корпорацій займають товариства з обмеженою відповідальністю. На початку 2009 р. їхня частка становила 90,58 %. Треба підкреслити, що вона значно зросла в порівнянні з базовим періодом, коли становила 69,6 %, що не дає підстави для висновку щодо позитивного процесу корпоратизації в умовах формування в Україні різноманітних організаційно-правових форм корпорації.

У структурі організаційно-правових форм корпорації другу позицію посідають акціонерні товариства. На початку 2008 р. їхня частка в структурі ЕГРПОУ становила 7,6 %. Однак вона скоротилася в порівнянні з попереднім роком, коли становила 7,8 % загальної кількості корпорацій, а в порівнянні з 2005 р. – в 1,87 рази. За досліджуваний період частка відкритих АТ скоротилася в 1,68 рази, а частка закритих АТ у загальній чисельності акціонерних товариств – в 1,78 рази. Співвідношення ж закритих і відкритих АТ практично не змінилося й становить у середньому 2 : 1 на користь закритих акціонерних товариств [4].

Частка товариств із додатковою відповідальністю в загальному складі корпорацій скоротилася більш ніж у 2 рази – з 0,34 % до 0,17 %. Питома вага повних товариств скоротилася з 0,77 % до 0,46 %; власне корпорацій – зросла від 0,15 % до 0,20 %. Частка консорціумів і частка власно корпорацій є стійкою й становить відповідно 0,02 % і 0,20 %. А частка командитних товариств істотно впала – від 0,31 % до 0,15 %, тобто більше ніж в 2 рази. Таким чином, аналіз динаміки розвитку корпоративної форми організації підприємств свідчить, що в Україні ще тривають відповідні структурні процеси й що ці процеси є нестійкими [4, 5].

Позитивні наслідки корпоратизації в нашому розумінні асоціюються, насамперед, з розвитком процесів демократизації й соціалізації економічних відносин. Ідентифікація нами корпорації й соціалізації економічних відносин ґрунтується на таких аргументах:

– корпорація – колективна форма підприємства, а колективізм був і залишається одним з ознак розвиненого (соціалізованого) суспільства, у якому гармонійно поєднуються інтереси особистості, колективу й суспільства в цілому; з формуванням корпорації пов'язано вдосконалювання розподільних відносин;

– корпорація виникла внаслідок чинності об'єктивних законів концентрації виробництва, адекватності виробничих відносин рівню й характеру розвитку продуктивних сил. Інноваційний розвиток продуктивних сил пов'язаний із корпорацією більш тісно, ніж з іншими процесами й формами розвитку виробництва. Це підтверджується й таким фактом, як прагнення до корпоратизації не тільки великих, але середніх і навіть малих підприємств;

– будь-яка держава об'єктивно прагне до економічного зростання й економічного розвитку, що також забезпечується розвитком процесу корпоратизації.

Внутрішнє середовище корпорації як економічного суб'єкта, впливає з концепції організації як цілісності, що складається з певних взаємозалежних елементів. Корпорація як організація – це група людей з усвідомленими спільними цілями. Вона має певну структурну будову, передбачає певну систему управління, певну технологію. Щодо зовнішнього середовища функціонування корпорацій, то його системний аналіз дає підставу для висновку, по-перше, про дворівневий характер цього середовища, по-друге, про взаємозв'язок цих рівнів, і, по-третє, про вплив зовнішнього середовища на внутрішній стан організації (корпорації).

Концепцію побудовано на принципах взаємодії внутрішнього й зовнішнього середовища корпорації, на підґрунті мотивації праці в корпораціях і мотивації діяльності корпорації (рис. 2) [6, 8, 9].

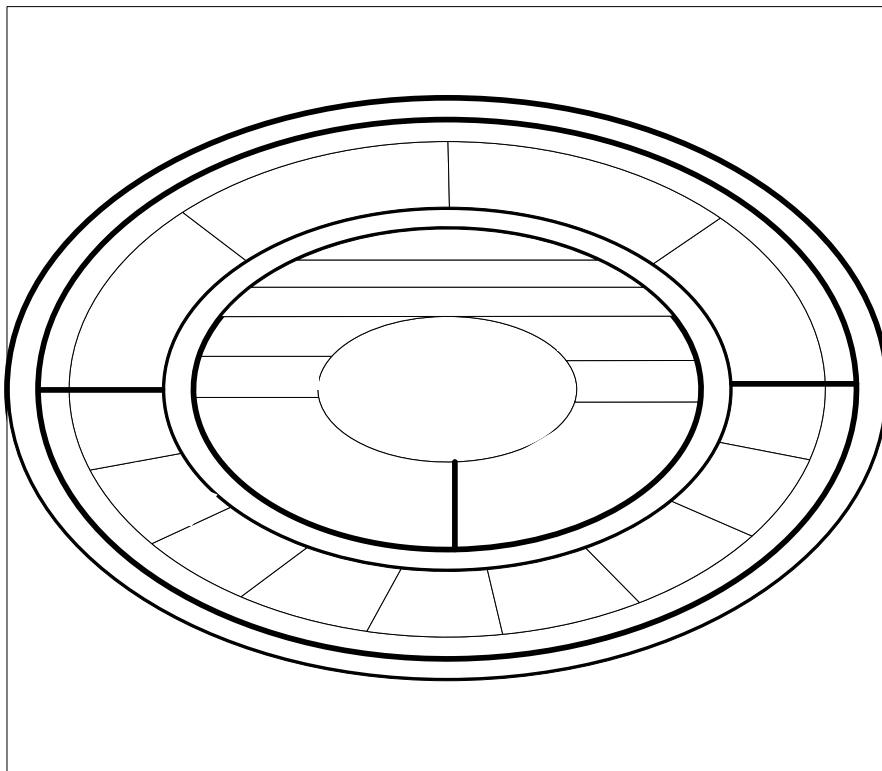

Рис. 2. Схема концепції функціонування сучасної корпорації

Елементами першого рівня зовнішнього середовища корпорації є: природне середовище, економічне середовище, політичне середовище й соціально-культурне середовище. Елементи першого рівня зовнішнього середовища активно впливають на **елементи другого рівня зовнішнього середовища**: на державу й місцеве населення, постачальників і споживачів, трудові ресурси й акціонерів; на конкурентів і на профспілки, на правове поле діяльності корпорацій.

З розвитком корпоративного капіталу на різних етапах його становлення макроекономічне середовище діяльності корпорацій розширювалося. це обумовило необхідність збалансування інтересів суб'єктів корпоративного середовища. Одне з головних завдань для підприємств різних форм власності – пошук ефективних способів управління працею, що забезпечує активізацію людського чинника за допомогою механізмів мотивації праці.

І хоча матеріальне стимулювання є пануючим у системі загальної мотивації, тому що є основним джерелом задоволення потреб індивіда, модель стимулювання праці, яка орієнтована переважно на заробітні

плату, слабо відображає складність мотиваційної поведінки людей. Система мотивації праці на корпоративному рівні повинна ґрунтуватися на трьох напрямках: на аналізі об'єктивних передумов формування нових стимулів праці; на теоретичному осмисленні системи стимулів; на формуванні чинної моделі стимулювання й перспектив її розвитку.

Умовою успішного функціонування суб'єктів господарювання є наявність інвестиційних ресурсів. Тому концепція функціонування корпорації й стратегія корпоративного управління має враховувати інвестиційну стратегію, без реалізації якої неможливе існування економічних суб'єктів. Проблема інвестиційних ресурсів корпорації не вичерпується фактом існування фінансових інвесторів. Існують інші категорії інвесторів, які вносять свій внесок у діяльність компанії й потребують реалізації їхніх інтересів. У цьому випадку виникає питання щодо принципів врахування інтересів різних груп інвесторів.

На відміну від акціонерів, прибутки яких залежать від кінцевих прибутків корпорації, постачальники позичкового капіталу корпорації (власники облігацій і банки) дістають прибутки, рівень якого зафіксований договором між ними й корпорацією. Тому кредитори не завжди зацікавлені у високих прибутках корпорації. Більший інтерес для них представляє гарантоване повернення вкладених ними коштів. Тому кредитори схильні проявляти консерватизм у визначенні альтернатив інвестування й, на відміну від акціонерів, рідко віддають перевагу рішенням, які приводять до отримання високих прибутків, але одночасно поєднані з високим ступенем ризику. Ця суперечливість інтересів є характерною для корпорацій, в яких велика частка позичкового капіталу й власники яких схильні до високоризикового інвестування.

Інвестиційна стратегія корпорації визначається екзогенними (зовнішніми – політична ситуація в країні й регіонах; загальноекономічна ситуація; стан фінансового ринку; надійність контрагентів) і ендогенними (внутрішніми – правильно обраною інвестиційною й кредитною стратегією; забезпеченістю інвестиційними ресурсами; кваліфікацією персоналу; існуючою системою керування) чинниками.

В Україні не відбулося принципів змін у діяльності корпорацій. Сучасним національним корпораціям доводиться функціонувати у суперечливому макроекономічному середовищі, коли не вистачає фінансових ресурсів, де спостерігається криза влади, економічна криза, де є явно слабкою підготовленість українських менеджерів до вибору стратегії розвитку, залученню капіталів і інвестицій, утриманню й завоюванню ринків збуту, урахуванню правдивої мотивації партнерів по бізнесу. Тому тривають процеси перерозподілу власності, що відображається на структурних процесах корпоратизації.

Висновки. Ринкові перетворення в Україні, що на сучасному етапі супроводжуються системною економічною кризою, потребують суттєвих інституціональних трансформацій в економіці, зокрема формування корпоративного сектора. Це обумовило актуальність дослідження генезису корпорації, її сутності, форм прояву, тенденцій розвитку, механізмів управління. у статті поставлено й вирішено важливу наукову проблему теоретико-методологічного обґрунтування концепції функціонування сучасної корпорації та механізму активізації корпоративного процесу в Україні.

1. Проведено комплексний аналіз корпорації як економічної категорії; виділено фундаментальні й специфічні властивості корпорації як організаційної форми підприємства, що надало можливості сформулювати авторське визначення корпорації як економічної категорії, що відбиває систему виробничих відносин: а) поміж суб'єктами внутрішнього інституціонального середовища (членами корпорації щодо пайової участі у виробництві й розподілі продукції); б) поміж усіма суб'єктами зовнішнього інституціонального середовища щодо використання економічних ресурсів і привласнення виробленої продукції; в) поміж корпорацією й державою щодо розподілу виробленого корпорацією прибутку й формування бюджету держави.

2. Розроблено концепцію функціонування сучасної корпорації в контексті світового досвіду, засновану на розвитку мікро- і макроекономічного середовища діяльності корпорацій, на активізації мотиваційного механізму корпоративного управління й інноваційно-інвестиційної стратегії корпорацій, а також на розвитку організаційних форм підприємництва, що дозволить активізувати корпоративну діяльність в Україні.

3. Удосконалено методологію розвитку корпоративних процесів в Україні, що передбачає необхідність збалансування інтересів суб'єктів корпоративного середовища, пошук ефективних способів управління працею, активізацію людського чинника на підґрунті мотивації праці, а також урахування інтересів різних груп фінансових і не фінансових інвесторів. Це дозволить активізувати інноваційно-інвестиційну діяльність корпоративного сектора та інших вітчизняних і закордонних інвесторів.

Література

1. Ландік В. І. Концептуальні підходи до визначення пріоритетних напрямків розвитку промисловості України на сучасному етапі / В. І. Ландік // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций : региональный аспект. – Сб. науч. тр. – Донецк : ДонНУ, 2009. – 1528 с. – С. 520–525.
2. Антончук Д. До питання впливу трудової мотивації на економічний розвиток держави / Д. Антончук // Україна : аспекти праці. – 2003. – № 8. – С. 31–35.
3. Майбутнє України : стратегія поступу : Монографія. – Донецьк : ТОВ "Юго-Восток, Лтд", 2008. – 304 с.
4. Державний комітет статистики України : Статистичний щорічник України за 2009 рік. – К. : Консультант, 2010. – 571 с.

5. Чунихина Т. Современная корпорация в экономической системе / Т. Чунихина // Управление развитием социально-экономических систем: стабильное экономическое развитие. Ч. 4. Пр. VI междунар. науч. конф. – Донецьк : ДонНУ, 2005. – 368 с.
6. Чунихина Т. Корпорация в социально-экономическом развитии страны : история теории и современная практика / Т. Чунихина, Л. Дмитриченко // Вісник Донбаської машинобудівної академії. – 2008. – № 1 (11). – С. 221–227.
7. Агужен Г. А. Стратегия предприятия в условиях реформирования экономики : реализация и проблемы / Г. А. Агужен. – Донецьк : ИЭП МАН Украины, 1995. – 202 с.
8. Ерохин С. А. Структурная трансформация национальной экономики (теоретико-методологический аспект) / С. А. Ерохин. – К. : Мир знаний, 2002. – 528 с.
9. Neill T. The Rise and Decline of Liberalism. Milwaukee : Bruce Publishing Company, 1953, p. 16–30; Gray J. Liberalism. Second edition. Minneapolis : University of Minnesota Press, 1995, p. XI–XIII; Eccleshal R. British Liberalism : Liberal Thought from 1640s to 1980 s. London, New York : Longman, 1987, p. 4–7; Holmes S. The Anatomy of Antiliberalism. Cambridge (Mass), London : Harvard University Press, 1993, p. 3–4.
10. Губин Е. П. Управление и корпоративный контроль в акционерном обществе / Е. П. Губин. – М. : Юрист. – 1999. – 248 с.
11. Чунихина Т. С. Корпорация как экономический субъект : взаимодействие с внешней средой / Зб. тез. I Міжнар. наук.-практ. конф. “Економіка та фінанси в умовах глобалізації : досвід, тенденції та перспективи розвитку”. – Т. III / Т. С. Чунихина. – Макіївка, 2009. – 323 с.

УДК 330.3

О. О. ШЕВЧЕНКО

Донбаська державна машинобудівна академія

ВПЛИВ СВІТОВОЇ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ НА СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Досліджені екзогенні та ендогенні чинники фінансово-економічної кризи, проаналізована загальна циклічність економічного розвитку, запропоновані шляхи виходу економіки країни з кризи та створення умов для забезпечення економічного зростання.

Investigated exogenous and endogenous factors of financial crisis, analyzed the total cycle of economic development, offered a way out of the country's economic crisis and create conditions for economic growth.

Ключові слова: фінансово-економічна криза, екзогенні та ендогенні чинники, циклічність економічного розвитку, економіка знань.

Постановка проблеми. Починаючи з другого півріччя 2008 року в країні значно погіршилась макроекономічна ситуація. Це є закономірним результатом як світової кризи так і суперечливої політики уряду нашої держави. Загалом, світова фінансова криза, що вже сьогодні переходить в глибоку економічну та торкається всіх без винятку секторів економіки, формує ряд питань перед економічною теорією. Потрібно констатувати той факт, що сучасні економічні теорії, які базуються на неокейнсіанських, неокласичних та інституційних принципах та підходах не спроможні відповісти на питання щодо причин, а головне наслідків цієї кризи. У зв'язку з цим виникає досить серйозна науково-практична проблема, яку модель та механізми соціально-економічного розвитку треба використати для того, щоб передбачити та дещо запобігти наслідкам цієї кризи.

Очевидно, що не існує універсальної моделі економічного розвитку і соціально-економічного прогресу, і кожна країна повинна рухатись тим шляхом, що найбільше відповідає її історичним, політичним і культурним традиціям. Фундаментальною стратегічною метою України є побудова суспільства європейського рівня і європейського типу, а також і соціально орієнтованої ринкової економіки європейського зразка. Однак, на даний час, це потребує не тільки підвищення інноваційних показників розвитку національної економіки, зниження впливу тіньового сектору (рівня тінізації економіки країни), формування економіки знань. Ефективний розвиток національної економіки, зокрема детермінанти інтеграційного та глобалізаційного стану, вимагає послідовного застосування різноманітного інструментарію економічного регулювання, глибокого аналізу умов розвитку, підвищення рівня конкурентоспроможності країни під час світової фінансово-економічної кризи. Вичерпання чинників екстенсивного економічного розвитку обумовлює постійну посилену увагу до пошуку нових чинників прискорення економічної динаміки, які можуть бути співвіднесені з сучасним рівнем розвитку світової економіки. Слід визнати, що криза є закономірним етапом розвитку економіки. Її головними ознаками є падіння обсягів національного виробництва, скорочення рівня зайнятості та виникнення циклічного безробіття, зменшення доходів усіх суб'єктів економіки тощо. Попри це, криза не лише передбачає неймовірно великі втрати та випробування, а й містить у собі конструктивний потенціал. Економічні суб'єкти змушені зосереджуватися на перспективі модернізувати виробництво, застосовувати нові технології. Якщо стратегічний курс розвитку економіки коригуватиметься з урахуванням конструктивного елементу кризи, то економіка має майбутнє.